

TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND
TALLINNAS

Eraõiguse instituut

Hainer Krenštrauch

**ÕIGUSPÄRASE ALLIKA NÕUE TEOSE VABAKS
KASUTAMISEKS VÕRGUKESKKONNAS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja mag iuris Kärt Nemvalts

Tallinn 2013

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
I Õiguspärase allika nõue Eesti õiguses.....	5
1.1 Vaba kasutuse tingimused.....	5
1.2 Vaba kasutus reprodutseerimisel digitaalkeskkonnas.....	8
1.3 Vaba kasutus failivahetuskeskkondades.....	12
1.4 Õiguspärase allika mõiste ja nõue seaduses.....	15
II Õiguspärane allikas rahvusvahelisel ja Euroopa Liidu tasandil.....	19
2.1 Õiguspärase allika nõue rahvusvahelisel ja Euroopa Liidu tasandil.....	19
2.2 Õiguspärase allika nõue vajalikkus isikliku kasutamise eesmärgil.....	23
2.3 Õiguspärase allika hindamine.....	26
III Vastutus ja tagajärg.....	29
KOKKUVÕTE.....	33
RESÜMEE.....	35
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU.....	36

SISSEJUHATUS

Käimas on autoriõiguse seaduse kodifitseerimine, mille käigus proovitakse rohkem kaasajastada seaduse sätteid. Pidev interneti kasutamise kasvav trend nõuab, et seadus käiks internetis tehtud toimingutega pidevalt kaasas.

AutÕS IV peatükis sisalduvad normid teose vaba kasutamise kohta, mille kohaselt lubatakse vabalt kasutada vaid teoseid, mis on õiguspäraselt avaldatud. See on peamiselt autorite isiklike õiguste kaitseks sisse viidud põhimõte (AutÕS § 12 lg 1 p 6 garanteerib autorile õiguse teose avaldamisele). Analoogtehnoloogial põhinevas maailmas oli ja on tegemist igati põhjendatud eeldusega, samas suurimaid probleeme tekitab see kaitstud objektide võrgukeskkonnas isiklikuks otstarbeks kasutamisel. Eelkõige allalaadimine tarbija arvutisse, mis ei ole nii üheselt mõistetav. Riikides, kus teose isiklikuks otstarbeks reprodutseerimine on seotud õiguspärase koopia tingimusega, võib ka allalaadija osutada õiguste rikkujaks, kui allalaaditav koopia tehti ebaseaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud teosest.¹ Riikides, kus seadus õiguspärase allika tingimust ei sea, paigutub arvutist nt P2P-võrkude vahendusel tehtud isiklikuks otstarbeks kasutatav koopia vastava erandi alla suurema tõenäosusega. Kuna Eestis on isiklikuks otstarbeks tehtava koopia vabal kasutusel eelduseks algse allika õiguspärasus (AutÕS § 18 lg 1), on tarbija asetatud keerulisse ning ebakindlasse positsiooni õiguspärasuse hindamisel. Juriidiliselt veelgi keerulisem on olukord BitTorrent protokolliga kasutamisel, kus iga kasutaja on sisuliselt nii üles- kui allalaadija.

Töö eesmärk on analüüsida kas õiguspärasuse tingimus on mõistlik ja põhjendatud praegusel ajal ja kas tuleks seaduses sisse viia mõned muudatused. Võib osutada, et õiguspärasuse nõue võrgukeskkonnas on liiga koormav tarbijale. Samtugi on eesmärk pakkuda välja võimalused, kuidas lõppkasutaja, kes teoseid vabalt kasutab, ennast kaitsta saaks.

Töö hüpotees: õiguspäraselt avaldatud teose nõue vabaks kasutamiseks võrgukeskkonnas ei ole vajalik.

Bakalaureusetöös kasutab autor peamiselt analüütilist ja võrdlevat meetodit. Õigusnormide tõlgendamisel grammatilist tõlgendamist.

¹ Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate probleemide koondkaardistus, 2012, K. Nemvalts

Antud teemat käsitledes ja uurides on autor kasutanud vastavaid eriala kirjandust ja erialaartikleid. Samuti on kasutatud teemaga seotud uuringuid ja statistikat antud valdkonna probleemi ülevaate andmiseks.

Töö on jaotatud kolmeks.

Töö esimeses osas selgitatakse välja, mis on alused, et teost vabalt kasutada. Eelkõige interneti keskkonnas, sest antud probleem esinebki ainult internetiga seoses teoste reprodutseerimisega. Kogu tööd tuleb seostada võrgu keskkonnaga. Muuhulgas vaadeldakse, kus on õiguspärase allika nõue seaduses olemas ja kus ei ole. Järgnevalt selgitatakse võrgukeskkonna erisust ja täpsustatakse probleemi olemus.

Töö teises peatükis uuritakse kas õiguspärase allika tingimus võrgukeskkonnast alla laadimisel on üldse vajalik ja kas rahvusvahelised lepped võimaldavad seda muuta või kaotada. Uuritakse erinevate euroopa riikide tingimusi ja praktikat teose reprodutseerimiseks. Peatüki lõpus tehakse ettepanek probleemi lahendamiseks.

Kolmas peatükk kirjeldab kaasnevat vastutust, mida üks või teine tingimus endaga kaasa toob ja kuidas teose autoreid kaitstakse.

I Õiguspärasuse allika nõue Eesti õiguses

1.1 Vaba kasutuse tingimused

On üldteada fakt, et autoriõigus tekkis koos trükikunsti leiutamise ja XV sajandil, sest alates sellest hetkest oli võimalik hakata raamatuid kopeerima. Esimene autoriõigusi reguleeriv õigusakt jõustus alles 1710. aastal.² Autoriõigusi nimetatakse ka ainuõigusteks (ingl. *exclusive rights*), kuna autoril on suur võim oma teose üle. „Tegemist on ühe autori varalise õigusega ehk õigusega teose reprodutseerimisele (ingl. *reproduction right*), see on põhiline autorile majanduslikku kasu tagav õigus.“³

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamist on mõjutanud ja mõjutab ka edaspidi väga palju internet. Uuringud näitavad, et aastal 2012 kasutab üle maailma 566.4 % rohem inimesi Interneti, kui kasutas 2000. aastal. 2012. aastal kasutas Interneti hinnanguliselt 2,405,518,376 inimest üle maailma, s.o 34,4 % kogu elanikkonnast.⁴ Aina enam tuleb juurde inimesi, kes soovib saada osa internetis leiduvast infost.

Üldreeglina tuleb teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide igasuguseks kasutamiseks küsida luba isikult, kellele vastavad õigused kuuluvad. Tavaliselt toimub loa andmine ja kasutamise tingimuste määramine autorilepingu sõlmimisega. Teatud puhkudeks on siiski seadusega kasutajatele garanteeritud teose teatud vaba kasutamise juhud, mil autorilt ei ole teose kasutamiseks vaja küsida ega talle ka selle eest maksta.

Miks on loodud vaba kasutamise instituut? Autoriõiguse üheks vastukaaluks on kasvanud sõnavabadus, mis kõrvuti õigusega enda seisukohti väljendada sisaldab ka õigust saada teavet. Uue värvingu on saanud ka infovabaduse põhimõte, mis ei hõlma üksnes õigust saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni, vaid kipub ka autorite kaitse pärusmaale, väites, et autorikaitse regulatsioonil on teinegi eesmärk — tagada autorite loomingule turg läbi nende leviku.⁵

² The Statute of Anne, 1710. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.copyrighthistory.com/anne.html> (5.03.2009.a.)

³ Pisuke, H. Autor ja ülikool. Autoriõiguse alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 41

⁴ Internet Usage Statistics. The Internet Big Picture. World Internet Users and Population Stats. Arvutivõrgus: <http://www.internetworldstats.com>

⁵ Autorite õiguste kaitsest seoses Internetiga II, 12. detsember 2002, Eneken Tikk. Arvutivõrgus https://www.ria.ee/lib/am-2001-2005/4881_5AE.HTM

Sellise info saamise sooviks tarbijatele ja teisalt autorite huvides, kes soovivad enda teoseid müüa on seadus ja rahvusvahelised lepped ette näinud vaba kasutamise juhud.

Berni konventsiooni artikli 9 kohaselt kuulub konventsiooni järgi kaitstavate kirjandus- ja kunstiteoste autoritele ainuõigus lubada teoste reprodutseerimist igal viisil ja igas vormis, kuid liitu kuuluvad riigid võivad otsustada, kas lubada selliste teoste reprodutseerimist teatud erijuhtudel.⁶

Eelviidatud erijuhtude kehtestamise võimalusele tuginedes on ka Eesti autoriõiguse seaduses sätestatud erandid, millal tohib teost vabalt kasutada. (AutÕS § 17-28)

Seaduses ettenähtud juhtudel on õigus autoriõigusega kaitstavat teost vabalt kasutada kõigil isikutel:

- ilma autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta (AutÕS §-d 18-25¹)
- ilma autori nõusolekuta, kuid “õiglase tasu” eest (AutÕS §-d 26-27 ja 27¹)

Teost, mille suhtes autoriõiguse kehtivuse tähtaeg on lõppenud (AutÕS VI peatükk), võivad kasutada vabalt kõik isikud.

Teose vaba kasutamise võimalused tulenevad otseselt ja ammendavalt seadusest ning seaduse vaba ja laiendav tõlgendamine ei ole lubatud.⁷

Autori huvide ja ainuõiguste kaitse garantiiks on nn kolmestmelise testi (three step test) läbimine, millele peab vastama iga teose vaba kasutamise juhtum (AutÕS § 17), mis põhineb Berni konventsiooni artiklil 9 lg 2.

Teose vaba kasutamine võib toimuda ainult juhul, kui:

- 1) selline vaba kasutamise võimalus on seaduses otseselt ette nähtud;
- 2) selline kasutamine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega;
- 3) selline kasutamine ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huvisid.

⁶ Berni konventsiooni artikkel 9 lg 1 ja 2

⁷ Kurisoo, K, Kaur, V, Ant, P. Intellektuaalne omand. AS Äripäev, 2009, lk 56-57

Tuleb silmas pidada, et autor (või autori õigusjärglane, kes kasutab autori õigusi seaduse või lepingu alusel) võib alati vaidlustada alljärgneva teose vaba kasutamise juhul, kui ta väidab, et eespool toodud tingimusi on rikutud.

Kasutamised, millal ei pea luba küsima ja tasu maksma seaduse järgi on:

- Teose vaba reprodutseerimine ja tõlkimine isikliku kasutamise eesmärkidel
- Teose vaba kasutamine teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel
- Teose vaba kasutamine avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu poolt
- Üldsusele külastamiseks avatud kohtades asuvate teoste kujutiste vaba kasutamine
- Üldsusele külastamiseks avatud kohas asuva arhitektuuriteose kujutise vaba kasutamine kinnisvarakuulutuses
- Teose vaba avalik esitamine
- Teose ajutise salvestise kasutamine raadio ja televisiooni poolt
- Arvutiprogrammi vaba kasutamine

1.2 Vaba kasutus reprodutseerimisel digitaalkeskkonnas

Selleks, et antud teemat ja uurimust käsitleda, tuleks eelnevalt avada reprodutseerimise mõiste ja keskkonna eripära.

Tänapäeva maailmas, kus kõige nõutavamaks kaubaks võib pidada teavet ja ressursiks teadmisi⁸, kus tehnoloogia areneb väga kiiresti ja samas tehnika vananeb väga kiiresti. Sellega koos areneb ka informatsiooni ja andmete vahetamise viisid, eelkõige internetis.

Reprodutseerimisõigus on õigus lubada ja keelata igasugust reprodutseerimist või koopiategemist kaitstud teosest. Rooma konvensioon anna õiguse lubada või keelata reprodutseerimist olenemata sellest, kas see on otsene või kaudne. Kaudse reprodutseerimine on reprodutseerimine juba olemasolevalt fonogrammilt või raadio või televisiooniprogrammi lindistamine ehk nn. õhust salvestamine.

Viimane hõlmab ka kodust salvestamist, mis tänapäevase tehnoloogia abil on hõlpsasti teostatav. Kui kodusel teel salvestatakse autoriõigusega kaitstavat teost, siis rikutakse ka autoriõigusi ja selline salvestamine oleks vastuolus teose normaalse kasutamisega ja kitsendaks autorite seaduslikke huvisid. Ent praktikas seda keelata ei saa, sest see oleks lubamatu sissetung kodu privaatsusesse. Ainus lahendus näis olevat see, mis toimus Saksamaal. Seal nähti ette tasu ehk maks savestussisseadmetele ja -materjalidele.⁹ Makse tasuvad tootjad ja importijad. Sealjuures summad jaotatakse autorite, teoste esitajate ja fonogrammitootjate vahel.

Ka Eesti Autoriõiguse seadus näeb ette tühja kasseti maksu kehtestamist. Tasu maksavad salvestusseadmete ja salvestuskandjate tootja, importija, müüja, isik, kes toob salvestusseadmeid ja -kandjaid Euroopa Ühenduse tolliterritooriumilt EÜ Nõukogu määruse 2913/92/EMÜ ühenduse tolliseadustiku kehtestamine (EÜT L 302, 19.10.1992, lk 1–50) mõistes Eestisse.¹⁰

⁸ A. Kukrus. Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse. Tallinn, 1999, lk 7.

⁹ www.lap.ttu.ee/erki/.../intellektuaalse_omandi.../tto3331_konspekt.html, lk 29

¹⁰ AutÕS § 27 lg 1

Teatud juhtudel isiklikuks otstarbeks tehtavad koopiad õiguste omajale hüvitatakse (AutÕS§26 lg1), näiteks kui teos kopeeritakse arvutist CD-le. Teistel juhtumitel jällegi autorid tasu ei saa, juhul kui teos tõmmatakse arvuti kõvakettale ja mitte mujale.

Õigus teose reprodutseerimisele (reproduction right). Reprodutseerimine tähendab koopiade tegemist. Seega on tegemist õigusega lubada või keelata teha oma teosest koopiat või koopiaid. See on põhiline autorile majanduslikku kasu tagav õigus. Tulenevalt EL direktiividest on reprodutseerimise määratlus Eesti seaduses küllaltki keeruline.¹¹

AutÕS § 13 lg 1 p 1 kohaselt on autori õigus teose reprodutseerimisele õigus lubada ja keelata oma teose reprodutseerimist, kusjuures reprodutseerimiseks loetakse teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil. AutÕS § 13 lg 1 kohaselt kuulub autorile ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada tulu oma teose sellisest kasutamisest, välja arvatud AutÕS IV peatükis ettenähtud juhud.

Igapäevases elus on koopiade tootmine ka programmi andmekandjatele panemine, nagu näiteks floppy diskile, kõvakettale, CD-ROMile, DVDle, USB pulgale jne. Kuna tegemist on koopiade tegemisega mehaanilises mõttes, siis on need autoriõiguse mõttes samuti reprodutseerimised. Reprodutseerimine leiab aset ka siis, kui materjali kopeeritakse ühelt meediumilt teisele: näiteks heli või videosalvestis on serveri saidilt edastatud ning koopia (nt CD-le "põletamine") on tehtud edastatud failist.

Digitaalvormis teose reprodutseerimine võib aset leida digitaalsel tehnoloogial offlain või onlain keskkonnas. Onlain keskkonnas leiab koopiade tegemine aset materjali salvestamise toimingul sisu pakkuja arvutis, edastamise hetkedel, serveri saidil säilitamisel, edastamisel serveri saidilt ja RAMis ja/või kõvakettal ning vastuvõtva arvuti ekraanil.¹²

Reprodutseerimisõiguse loomise eesmärk ajalooliselt oli saada autoritele tulu teoste koopiade müügist, et isikud, kes on loominguliselt vaeva näinud, saaksid selle eest tasu.¹³

¹¹ Autor ja ülikool, Autoriõiguse alused, Heiki Pisuke

¹² DIGITAALVORMIS TEOSTEGA SEONDUVAD AUTORIÕIGUSALASED PROBLEEMID, Ly Unt, 2010

¹³ S. von Lewinski., p 138.

WCT artikkel 1 lõike 4 kohaselt katab reprodutseerimisõigus Berni konventsiooni alusel (artikkel 9 lg 1) digitaalvormi ja digitaalset salvestust.¹⁴

Digitaalsed koopiad on tehtud digitaalsete vahenditega, näiteks üleslaadimine, allalaadimine, andmeedastus arvutivõrgus või kõvakettal salvestamine.¹⁵

Berni konventsiooni artikli 9 lõike 3 kohaselt loetakse iga heli- või visuaalset salvestist konventsiooni kohaselt reproduktsiooniks.

Sisuliselt tähendab see seda, et igapäevased toimetused nagu teose kopeerimine arvutist CD-le, USB pulgale, DVD-le või vastupidi ja samamoodi ka teose allalaadimine internetist arvutisse on reprodutseerimine.

Kaitstud teose reprodutseerimine saab toimuda mitmes erinevas kohas. Sterling toob ära põhilised 5¹⁶:

- 1) teos on arvuti kõvakettal
- 2) teose ülekandmise protsessis arvutist serverisse
- 3) serveri lehel
- 4) teose ülekandmisel serveri ja pääsupunkti¹⁷ vahel
- 5) kaasosalise arvutis

Alates failivahetuskeskkondade loomisest on muusika ja filmitööstused ning autoriõiguste kaitse organisatsioonid nende vastu võidelnud. Põhjus miks seda tehakse on, et failivahetuskeskkondade vahendusel toimub ebaseaduslik failivahetus, mille tulemusena toimub laialdane autoriõiguste rikkumine. Seda nimetatakse ka internetipiraatluseks, mis saab võimalikuks tänu P2P failivahetuskeskkondadele.

Algse idee kohaselt olid P2P failivahetuskeskkonnad mõeldud legaalse materjali infovahetuseks. Ka praegu on olemas failivahetuskeskkondi, kus võimaldatakse seaduslikul teel inimesele vajalikke autoriõigusega kaitstud teoseid. Näiteks pakub iTunes Store nimeline

¹⁴ S. Ricketson, J. Ginsburg, p 669-670

¹⁵ Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future. A Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT. 22.10.2009, p 4. Available: http://www.riso.ee/et/files/002_Reflection%20paper_Creative%20Content%20Online.pdf. 7.05.2012.

¹⁶ J.A. L. Sterling, World Copyright Law p 655

¹⁷ **pääsupunkt** Riistvaraseade või arvutitarkvara, mis töötab sidejaoturina ning võimaldab traadita terminali kasutajatele juurdepääsu statsionaarsele kohtvõrgule

online-muusikapood inimestele võimalust alla laadida kindla rahasumma eest erinevate muusikaartistide laule, albumeid, kuid ka filme, seriaale ja arvutimänge.

Aegamööda on aga P2P failivahetuskeskkondade kasutamine illegaalsel otstarbel muutunud inimeste jaoks iseendast mõistetavaks ja piraatluse aastatepikkune likvideerimine näib pigem võitlusena tuuleveskitega, mil üks tehnoloogia asendub teisega, kuid piraatlus kestab edasi.¹⁸

¹⁸ M. Filippov. Netipiraatlus: kiire, odav, mugav ja täiesti illegaalne. Arvutivõrgus www.tarbija24.ee/?id=105600 (22.05.09)

1.3 Vaba kasutus failivahetuskeskkondades

Failivahetust võib pidada üheks peamiseks infovahetuse liigiks internetis, hõlmates Rahvusvahelise Fonogrammitootjate Föderatsiooni andmetele keskmiselt 80 % kogu globaalse interneti liiklusest.¹⁹

Digitaalkeskkonnas failide alla tõmbamine(reprodutseerimine) toimub üldiselt 2 erinevat võimalust pidi.

Esimeseks võimaluseks on FTP serverist- Server, kus hoitakse väga suurel hulgal mitmesuguseid faile, mida kasutajad saavad alla laadida FTP protokolliga kasutades. FTP-server tagab seejuures nii failiedastuse organiseerimise ja turvalisuse kui ka edastuse juhtimise.

FTP protokoll on ette nähtud failide edastamiseks ühest arvutist teise üle Interneti või muu TCP/IP võrgu. See võimaldab teisel arvutil asuvaid faile oma arvutisse alla laadida ning oma faile eemalasuvasse arvutisse üles laadida. Läbi FTP saab ka sisse logida teise internetisaiti, kuid selleks on üldjuhul vaja kasutajanime ja parooli. On olemas ka anonüümsed FTP serverid, mis ei nõua kasutajanime ja parooli, kuid neilt saab faile ainult alla laadida.²⁰

P2P failivahetussüsteemide puhul töötavad FTP-serveritena kõik süsteemiga ühinenud arvutid, millesse on installeeritud vajalik tarkvara (Windowsi keskkonnas KaZaA, Shareaza, BitTorrent, Ares jt, Maci keskkonnas BitTorrent, Poisoned, Overnet, , LimeWire jt, Linuxi keskkonnas BitTorrent, xMule, Freenet, Overnet, eDonkey jt).

(Faile saab arvutite vahel vahetada ka teisi protokolle (näit. HTTP) kasutades, kuid see on palju aeglasem)²¹

Teiseks võimaluseks on P2P (peer to peer) võrgustikust - Sidevõrkude puhul mõistetakse P2P all sellist mudelit, kus kõigil osalistel on ühesugused õigused ja võimalused ning iga osaline võib algatada sideseansi. See eristab võrdõigusvõrku enamlevinud klient-server ja ülem-alluv (master/slave) mudelitest. Vahel on võrdõigusvõrk realiseeritud selliselt, et igale võrgusõlmele on antud nii serveri kui kliendi õigused. Viimasel ajal on võrdõigusvõrgu all hakatud mõistma eelkõige selliseid rakendusi, mille abil internetikasutajad saavad omavahel faile vahetada kas otse või üle vahendusserveri.²²

¹⁹ Digital Music Report 2012. IFPI. Arvutivõrgus [http://www.ifpi.com/content library/DRM2012.pdf](http://www.ifpi.com/content_library/DRM2012.pdf)

²⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/File_Transfer_Protocol

²¹ E-teatmik, arvutivõrgus <http://www.vallaste.ee/>

²² <http://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer>

Arvutivõrkude puhul selline võrk, kus kõik laua- ja sülearvutid töötavad samaaegselt nii klientide kui serveritena ja jagavad oma faile kõigi teiste võrgus olevate kasutajatega. Võrdõigusvõrke kasutatakse sageli väikestes büroodes, kus pole mõtet üles seada spetsiaalset failiserverit. Harilikult tehakse igal masinal kõigile ligipääsetavaks ainult teatud kataloogid, mitte kogu kõvaketas. Võrdõigusvõrgu nõrk koht on see, et ühte arvutisse sattunud viirus pääseb kohe ka kõigisse teistesse arvutitesse

Internetis tähendab P2P ajutist internetis moodustatud võrku, mis võimaldab sama võrgustamisprogrammi kasutaval arvutikasutajate rühmal üksteisega ühenduses olla ja omada vahetat juurdepääsu teiste rühmaliikmete arvutite kõvaketastele. Taolise P2P tarkvara näideteks on Napster ja Gnutella. Firmad loodavad kasutada P2P tarkvara selleks, et nende töötajad saaksid omavahel faile vahetada ilma, et oleks vaja raha kulutada tsentraalse serveri peale ja et firmad saaksid omavahel informatsiooni vahetada ilma vahendajata.

Internetis töötab P2P järgmiselt. Kasutajad peavad kõigepealt alla laadima ja täitma P2P programmi (üks populaarsemaid programme on praegu Gnutellanet, sest see võimaldab vahetada mistahes tüüpi faile). Pärast programmi käivitamist sisestab kasutaja teise samasse P2P võrku kuuluva arvuti IP aadressi (enamasti saab hakatuseks terve rea aadresse samalt veebisaidilt, kust laaditi alla P2P programm). Kui arvuti leiab sellise võrguliikme, kes on parajasti liinil (online), siis saab ta läbi selle ühenduse tolle võrguliikme ühendustega jne.

Kasutaja saab valida, kui mitut ühendust korraga otsida ja samuti ära määrata, milliseid faile ta soovib teistega jagada või parooliga kaitsta

Kui isik reprodutseerib Faile FTP serveris üles valikuliselt nagu soovib, siis P2P võrgustikus kui isik laeb midagi alla, siis muutub ta automaatselt ka üles laadijaks. Probleem on siin selles, et kui isik on alla laadinud faili, teadmata et see on ebaseaduslik (puudub õiguspärane allikas), siis lisaks sellele on ta vastutav ka selle edasise levitamise eest. Teised võrgu kasutajad saavad tema arvuti kaudu ligipääsu tema poolt alla laetud failile.

P2P failivahetuskeskkonna saab jaotada veel omakorda 3ks²³:

- a) Tsentraliseeritud – siin on arvutikasutajate vahel üks keskne server, mis toimib ka otsingumootorina ja seob kasutajad omavahel. Server on siiski vahendaja, temas endas faile ei ole.
- b) Detsentraliseeritud- siin on iga arvutikasutaja ise server. Puudub keskne server
- c) Hübriidne- see on kahe süsteemi segu

Kõige levinumaks P2P failivahetuskeskkonnaks on torrentid, mis kasutavad detsentraliseeritud failivahetus keskkonda.

Nende puhul on failide jagamisega allalaadimise tuvastamine FTP-ga võrreldes segasem, kuna faile tõmmatakse alla mitmest arvutist, ning need laetakse alla justkui mosaiigitükkidena, mis allalaadia arvutis kokku pannakse. See tähendab, et üldjuhul ei saa eristada ühte terviklikku faili allalaadimist.

Siit ka küsimusi- kas ühe osa, corrupted faili, allalaadimine on piraatlus? Vastus sellele on küsimusele tuleb AutÕS-ist mille paragrahv 13 lg 1 p1 lause 2 järgi loetakse reprodutseerimiseks teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudsest tegemist mis tahes vormis või mistahes viisil. Seega ka pooliku faili puhul on reprodutseerimine toimunud. Torrentitega faili jagamise osas ei ole kohtulahendeid Eestis ega ka Euroopa kohtupraktikas. Seevastu on rootsis algatatud kriminaalasi torrenteid vahendava the pirate bay vastu²⁴

Ükski siseriiklik seadus ei reguleeri otseselt P2P failivahetuskeskkonda ja sellega seonduvat vastutust. Järelikult tuleb need tuletada ja järeldada vaadeldes mõndasi seaduse sätteid ja rahvusvahelist õigust.

²³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Peer-to-peer>

²⁴ Merilin Kalme 2009 bakalaureuse töö

1.4 Õiguspärane allikas, mõiste ja nõue seaduses

Probleemiks on kehtivas Eesti autoriõiguse seaduses see, et vaba kasutamise erandid eeldavad enamasti seda, et kasutamine seostub õiguspäraselt avaldatud teosega ehk kasutatav on vaid õiguste objekti õiguspärane koopia. Näiteks AutÕS § 18 lõike 1 kohaselt „autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud õiguspäraselt avaldatud teost füüsilisel isikul reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmäärke“.

Autoriõiguse seadus sätestab IV peatükis ammendavalt juhud, mil autoriõigusega kaitstavat teost lubatakse kasutada ilma autori nõusolekuta. Ilma autori nõusolekuta võib kasutada vaid neid teoseid, mille autor on juba üldsusele teavaks teinud(nt avaldanud), autori poolt veel üldsusele avalikustamata teost tohib kasutada ainult autori nõusolekul.²⁵

Mida tähendab, et teos on õiguspäraselt avaldatud? Selle mõiste leiame autoriõiguste seadusest. Teos loetakse õiguspäraselt avaldatuks, kui teos ise või selle koopiad on autori nõusolekul antud üldsusele kasutamiseks sellises koguses, mis võimaldab üldsusel sellega tutvuda ja seda omandada.²⁶

Ricketson ja J. C. Ginsburg on üldsuse mõistet sisustades toonud välja aspekti. Nimetatud õigusteadlaste hinnangul ei ole oluline inimeste arv, kes teost on näinud, et teost saaks pidada üldsusele suunatuks. Asjaolu, kas teos on üldsusele suunatud, sõltub sellest, kas avalikkusele on antud võimalus teost kasutada.²⁷

Õigus teose avalikustamisele on õigus otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks. Õigus puudutab autori otsust, kas loodav teos on valmis avaldamiseks või üldsusele suunamiseks. Õiguse mõtte on ilmselt autori loominguliste huvide kaitse varaliste õiguste omaniku ärihuvide vastu.²⁸ Juhul kui autori testament ei näe ette teisiti, läheb teose avalikustamise õigus (autoriõiguse kehtivuse ajaks) üle seadusjärgsele pärijale.

Eesti õiguse kohaselt annab autorile ainuõiguse teha teos üldsusele kättesaadavaks AutÕS § 13 lõike 1 punkt 91. AutÕS §-ga 10 on kehtestatud üldsusele suunamise õigus. Viimati viidatud sätte kohaselt hõlmab üldsusele suunamise õigus teose avaliku esitamise, üldsusele näitamise, edastamise, taasedastamise, üldsusele kättesaadavaks tegemise ning muul viisil

²⁵ Eesti ja Euroopa Liit, 18. nov 2000, Heiki Pisuke

²⁶ AutÕS § 9 lg 1

²⁷ S. Ricketson, J. C. Ginsburg, lk 696, äärenr 11.91

²⁸ Mario Rosentau, Juridica 2007 IX, lk 663

üldsusele suunamise mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel. Muuhulgas on §-ga 10 määratletud üldsusele suunamise eri viisid. Lõike 6 järgi peetakse teost üldsusele kättesaadavaks tehtuks, kui see on üldsusele suunatud kaabli kaudu või kaablita sellisel viisil, et üldsus võib teost kasutada enda valitud kohas ja ajal. Näiteks kui teos on internetti üles laetud selliselt, et isikud saavad seda endale sobival ajal ja kohas kasutada, siis on teos üldsusele kättesaadavaks tehtud. Kui aga keegi ostab näiteks luulekogu ja paneb mõne luuletuse oma kodulehele.

Interneti üles ning samas kaitseb luuletusi salasõnaga selliselt, et neid saavad lugeda ainult üleslaadija perekond ja lähim tutvusringkond, siis ei mahu teose Internetis kättesaadavaks tegemine AutÕS § 13 lõike 1 punkti 91 kaitsealasse.²⁹ Seda põhjusel, et sellist avaldamist ei käsitata üldsusele kättesaadavaks tegemisenä AutÕS § 10 lõike 6 (üldsusele kättesaadavaks tegemise definitsioon) ja AutÕS § 8 lõike 2 (üldsuse mõiste sisu ja ulatus) alusel. Teose esitajale annab esituse salvestise üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse AutÕS § 67 lõike 2 punkt 31 ning fonogrammitootjale AutÕS § 70 lõike 1 punkt 5.

Kolleegi käsikirjaline artikkel arvuti kõvakettal ei ole avaldatud teos ja seda ei tohi tsiteerida ja muul viisil reprodutseerida ilma autori nõusolekuta. Üldsus on määramata isikute ring väljaspool perekonda ja lähimat tutvusringkona³⁰

Ebaseaduslik reprodutseerimine kannab nimetlust piraatlus ja selline ebaseaduslik koopia on piraatkoopia.

Autoriõiguse seaduses on õiguspärase allika nõue otse ära toodud nii § 18, § 19 kui ka § 75:

Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on lubatud teise isiku õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine ja tõlkimine isiklikeks vajadusteks³¹ (teaduslikuks uurimistöoks, õppetöoks jms). Nii võib öelda, et veebist muusikafaili allalaadimine pole kriminaalne tegu, kui seda tehakse isiklikuks kasutamiseks ja teos on avaldatud õiguspäraselt.³²

Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta, kuid kasutatud teose autori nime või nimetuse, kui see on teosel näidatud, teose pealkirja (nimetuse) ning avaldamisallika kohustusliku

²⁹ Evelyn Tohvri, Teose, esituse salvestise ja fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemine kui infoajastu uus õigus, *Juridica* 2008, II

³⁰ AutÕS § 8 lg 2

³¹ AutÕS § 18 lg 1

³² Autorite õiguste kaitsest seoses Internetiga II, 12. detsember 2002, Eneken Tikk. Arvutivõrgus https://www.ria.ee/lib/am-2001-2005/4881_5AE.HTM

äränäitamise on lubatud õiguspäraselt (st autori loal või seaduse alusel) avaldatud teoste refereerimine ja tsiteerimine motiveeritud mahus ja järgides refereeritava või tsiteeritava teose kui terviku mõtte õige edasiandmise kohustust, sealhulgas ajalehtede ja ajakirjade artiklite refereerimine ja tsiteerimine ajakirjandusest ülevaate andmise eesmärgil.³³

Tekib küsimus, mis on motiveeritud maht? Tabavalt on märkinud Akadeemia Nord diplomand Mari–Eva Lepp: motiveeritud maht ei sõltu sageli mitte lehekülgede arvust, vaid selle osa sisust, mida kasutatakse. Näiteks, tegemist on teosega, mille maht on 200 000 sõna; autorilt luba küsimata kasutati teosest 300 sõna, mis on 0,15% teose kogumahust. See sõnade arvult väike osa on aga kogu teose seisukohast kõige määravam, ilma selleta kaotaks teos oma mõtte või vähemalt suure osa sellest. Seega võib antud näite kontekstis pidada motiveeritud mahtu ületatuks.³⁴

Motiveeritud mahu määramisel on õigem lähtuda sisust, mitte sõnade ja tähemärkide arvust. Seetõttu on igasugune, ka väga väikeses osas teose loata kasutamine seotud suure riskiga. Ka õigusprofessor Heiki Pisuke kinnitab, et ”seadus ei sätesta, millises ulatuses tohib teise autori teost tsiteerida. Motiveeritud maht on sõltuvuses teose mahust, mida tsiteeritakse ning teose mahust, kus tsiteeritakse. Vaidluse korral lahendab „motiveeritud mahu” küsimuse kohus.

Õiguspäraselt avaldatud teose kasutamine illustreeriva materjalina õppe- ja teaduslikel eesmärkidel motiveeritud mahus ja tingimusel, et selline kasutamine ei taotle ärilisi eesmärke³⁵

Õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel motiveeritud mahus haridus- ja teadusasutustes, mille tegevus ei taotle ärilisi eesmärke³⁶

Õiguspäraselt avaldatud teose reprodutseerimine, levitamine ja üldsusele suunamine puuetega inimeste huvides viisil, mis on otseselt seotud nende puudega, tingimusel et selline kasutamine ei taotle ärilisi eesmärke. Autori nõusolekuta ei ole lubatud reprodutseerida, levitada ja kättesaadavaks teha teost, mis on spetsiaalselt loodud puuetega inimeste jaoks; Õiguspäraselt avaldatud teose kasutamine karikatuuris, paroodias ja pastišis sel eesmärgil motiveeritud mahus.

³³ AutÕS § 19 lg 1

³⁴ Autorite õiguste kaitsest seoses Internetiga II, 12. detsember 2002, Eneken Tikk.

³⁵ AutÕS § 18 lg 2

³⁶ AutÕS § 18 lg 3

Õiguspäraselt avaldatud kaasnevate õiguste objektist lühikeste väljavõtetena (tsitaatidena) informatsiooni andmise eesmärgil ja nende eesmärkidega motiveeritud mahus ning järgides esituse, fonogrammi, raadio- või telesaate, filmi kui terviku mõtte õige edasiandmise kohustust ning tingimusel, et märgitakse ära allikas, kui see on võimalik;³⁷

Õiguspäraselt avaldatud teose nõue on probleemiks ennekõike interneti keskkonnas leitavate teoste kasutamisel, kuivõrd kasutaja jaoks võib olla äärmiselt keeruline kasutatava teose koopia õiguspärasuse kindlakstegemine. Seega võib kasutajast, kes küll jääb vaba kasutamise muude tingimuste piiridesse (motiveeritud maht, lubatud kasutusviis jm), saada talle endalegi teadmata õigusrikkuja, keda võib oodata ees väärteomenetlus või õiguste omaja nõue.³⁸

Seda silmas pidades on antud töö uurimisel lähtutud ka pigem just vaba kasutamise isikliku kasutamise eesmärkidest.

³⁷ AutÕs § 75

³⁸ Liina Jents, Autoriõiguse piirangute roll ja tähendus tänapäeva ühiskonnas, *Juridica*, 2012 VII, lk 507

II Rahvusvaheline ja Euroopa Liidu tasand

2.1 Õiguspärase allika nõue rahvusvahelisel ja Euroopa Liidu tasandil

Kuna eelmises peatükis jõuti järeldusele, et õiguspärase allika tingimus on kasutajale liiga koormav, siis selles peatükis uuritakse kas sellist tingimust saaks seaduses muuta ja mida ütleb teiste riikide praktika.

Eesti peab oma siseriiklikus õiguses juhinduma rahvusvahelistest kokkulepetest. Selleks on Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon, Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon, Fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon (Rooma 1961), WIPO autoriõiguse leping, WIPO esitus- ja fonogrammileping ning Intellektuaalse omandi õiguste kaubandusaspektide leping (TRIPS).

Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni artikkel 10 järgi on lubatud tsiteerida teost, mis on juba õiguspäraselt üldsusele kättesaadavaks tehtud.

Järelikult tsiteerimise korral ei tule kõne alla õiguspärase allika kaotamine.

Õiguspärase allika küsimus on Euroopas lahtine.³⁹ Euroopa autoriõiguse direktiiv ei täpsusta kas see piirang peaks olema või mitte. Eriti oluline on see p2p failijagamise seisukohast. Liikmesriikide seadused on sellel teemal erinevad ja kõigil pole ühesugune üksmeel. Kõigest mõned riigid on antud piirangu endale seadnud. Nendes riikides, kus piirangu panemine jäeti lahendamata võib õiguspärase allika nõue tuleneda üldprintsipiidest.

Õiguspärase allika teemat on käsitletud Soomes, Saksamaal, Itaalias, Portugalis, Norras, Hispaanias ja Rootsis. Täpne nõue, et allikas peab olema legaalne, on pärit Soomest, kus teost või selle koopiat ei tohi avaldada ja üldsusele kättesaadavaks teha ilma autori nõusolekuta. Sarnaselt Norras on nõutud, et koopia oleks saadud õiguspärasel teel ja mitte seaduse rikkumisega.

Infoühiskonna direktiiv art 5(2)b ütleb, et

reprodutseerimisõiguse puhul näha ette erandeid ja piiranguid järgmistel juhtudel, kui kõne all on:

³⁹ The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States, G. Westkamp, 2007.

mis tahes kandjal reproduktsioonid, mille füüsiline isik on teinud isiklikuks tarbeks ning mille kasutuseesmärk ei ole otseselt ega kaudselt kaubanduslik, tingimusel, et õiguste valdajadsaavad õiglase hüvitise, mille puhul võetakse arvesse, kas asjaomase teose või objekti puhul on

Kuna info ühiskonna direktiivi artikli 5 lõike 2 punkt b ei sisalda nõuet õiguspärase allika kohta, siis võib teose vaba kasutamise aluseks oleva koopia õiguspärasuse nõuet pidada riigi sisese diskretsiooni küsimuseks.⁴⁰

Seega saaks nimetatud nõudest uue AutÕS koostamisel ka loobuda, suurendades seeläbi tarbija õigus kindlust.

Selle tulemusena on liikmesriikide kohtud vabad sätteid kohaldama enda riigi seadustest nii nagu parajagu selle riigi seadus isiklikku kasutust reguleerib. Prantsuse ja Itaalia seadused näevad õiguspärase allika kohustuse ette nii, et kõik teised kes pole õiguspärasest allikast reprodutseerinud ei ole kaitstud ja vastutusest vabastatud.

Enamus liikmesriike otseselt seda nõuet enda seadustes ette ei näe. Ainult Saksa õiguses on punkt, mis keelab isiklikus otstarbeks reprodutseerida allikast, mis on ilmselgelt mitte õiguspärasest allikast.⁴¹ Sellise lähenemise on ette näinud ka Wittem Projecti raames loodud mudelseaduses (European Copyright Code)⁴². Teiste vaba kasutuse erandite nõuete suhtes mudelseadus ette ei näe. Saab näha kuidas see praktikas kaasa toob.

See on tekitanud debati kuidas ja millal keskmine kasutaja määrab kas allikas on legaalne.⁴³ Ühest vastust seda kuskil kirjas ei ole. Antud teemat käsitles töö autor järgmises alapunktis.

Õiguspärase allika probleem tõusetub just P2P võrgustikus.

⁴⁰ Mazziotti lk 148

⁴¹ German Copyright Act, article 53

⁴² The Wittem Project, European Copyright Code (April 2010), art 5.3 lg 2 p a. Arvutivõrgus:
<http://www.copyrightcode.eu/>.

⁴³ Ibid

Palju segadust on külvanud probleem, et alla laadides lõppkasutaja jagab, avaldab üldsusele autoriõigusega kaitstud teost. Üldine arvamus on lubada alla laadida teost, kuid seda mitte jagada.

Esimene küsimus, mis kohtutel tuli lahendada seoses võrgus alla laadimisega oli, et kas isiklikuks kasutamiseks saab teost vabalt alla laadida P2P võrgus.

Infoühiskonna direktiivi artikli 5 lõike 2 punkti b kohaselt võivad liikmesriigid, lubades füüsilisel isikul teha reproduktsioone isiklikuks tarbeks, seada piirangu sama direktiivi artiklis 2 ette nähtud reprodutseerimisõiguse teostamisele. Sellisel juhul peavad liikmesriigid siiski tagama, et asjaomased õiguste omajad saavad vastutasuks õiglase hüvitise. Selle sätte kohaselt võivad liikmesriigid oma kaalutusõigust kasutades näha ette reprodutseerimisõiguse piirangu, lubades reprodutseerimist isiklikuks tarbeks. Sellise piirangu ettenägemisel peavad liikmesriigid siiski tagama, et asjaomased õiguste omajad saavad õiglase hüvitise. Selles osas ei ole liikmesriikidel kaalutusõigust.

Juhul, kui õiguspärase allika tingimust ei oleks sätestatud, siis riivaks see liialt palju autorite huve ja oleks neile kahjulik. Fonogrammitootja seaduslikke huve kahjustab isiklikul eesmärgil kopeerimine eelkõige juhul, kui isik reprodutseerib algselt illegaalselt kopeeritud fonogrammi koopia. Eelkõige läheks see vastuollu 3 astmelise testiga, sest õiguste omajad ei ole andnud luba ega saanud ka tasu esialgse reprodutseerimisõiguse kasutamise eest.

Sama käib ka teiste teoste kohta, sest kui keegi avaldaks raamatu, kus on tsiteeritud teosest, mis ei ole õiguspäraselt avaldatud, siis see kahjustab põhjendamatult autori seaduslikke huvisid.

Võib oletada, et omal ajal on see õiguspärase allika sõnastus sisse viidud puhtalt õigusselguse tõttu, sest 3 astmelise testiga tuleks see nõue niikui nii välja.

Praeguseks on artikli 5(2)b puudulikkus viinud erinevate riikide erinevate lahendusteni õiguse rakendamisel. Hollandi ja Prantsusmaa kohtud on leidnud, et teatud tingimustel⁴⁴ võib isiklikus kasutamiseks alla tõmmata, olenemata sellest, kust on see fail saadud. Itaalia õigus eristab tavalist alla laadimist ja jagamist võrgukeskkonnas.

⁴⁴ Sisuliselt jäeti kohtuotsustes allika küsimus tähelepanuta ja hinnati ainult kas isik võis teost isiklikus kasutuseks alla laadida.

Esimene kohtuasi euroopas, mis tõstas küsimuse kas failide üksnes alla laadimist võiks lugeda autoriõigusi mitterikkuvaks, lahendati hollandis. 2004. Aastal otsustas Harlemi kohus, et lõppkasutaja ei ole vabastatud autoriõigusega rikkumisega seotud vastutusest, kui ta jagab autoriõigusega kaitstud materjali ehk võimaldab teistel lõppkasutajatel alla laadida faile enda arvuti kõvakettalt. Samas kohus mõõnis, et piraatkoopida üksnes alla laadimine võiks olla lubatud, kuid tingimusel, et seda ei tehta teistele lõppkasutajatele alla laadimise tarvis kättesaadavaks.⁴⁵

Teine kohtuasi, mis tasub märkimist leidis aset Prantsusmaal. Siinkohal on oluline rääkida kaasusest, mis lahendati Prantsusmaa kohtu poolt. Kohus luges failide üksnes alla laadimise seaduspäraseks, tuues põhjenduseks, et tegemist oli teose vaba kasutamise juhtumiga. Kohtuasja asjaolud olid järgmised: lõppkasutaja D. Aurelien oli tasuta alla laadinud 500 autoriõigusega kaitstud filmi ja kopeerinud need CD-dele. Kohus asus seisukohale, et filmide kopeerimine CD-dele vastas isiklikeks vajaduseks reprodutseerimise nõuetele, sest D. Aurelien ei olnud neid CD-si levitanud ja ei plaaninudki vaid vaatas neid enda kodus. D. Aurelien vabastati vastutusest, sest ta kirjutas need teosed toorikutele, mille pealt oli juba autoritele tasunud. Tehtud koopiade õiguspärasuse jättis aga kohus üldse välja selgitamata. Nimelt sätestab Prantsusmaa Intellektuaalse Omandi Koodeks, et koopiad ei tohi olla avalikult ligipääsetavad ning peavad jääma koopiade tegia ainukasutusse, muuhulgas ei ole lubatud nendest omakorda koopiaid teha.⁴⁶

Mõlemal juhtumil olid omad asjaolud ja see näitab, et iga juhtum on erinev ja ei saa ühe vitsaga lüüa. Keskne küsimus on juhtumite lahendamisel ikkagi kopeerimise eesmärk ja 3 astmeline test. Autor on seisukohal, et õiguspärasest nõudest saaks vabaneda, kuid seda tehes tuleks kaaluda kas 3 astmeline test, mis kasutajal tuleb nangunii läbida on sealjuures piisav. Seda hinnatakse järgmises punktis

⁴⁵ G. Mazzioti. Eu digital copyright law and the end user, 2008 , lk 147

⁴⁶ Ibid

2.3 Õiguspärase allika nõude vajalikkus isikliku kasutamise eesmärgil

Kas õiguspärase allika tingimus on vajalik praegusel ajal? Vajalikkuse uurimisel tuleks hinnata kas praegune 3 astmeline test annab piisava kaitse autorile või on vajalik ikkagi ka, et teos oleks õiguspäraselt avaldatud?

Autori huvide ja ainuõiguste kaitse garantii on nn kolmeastmeline test (*three step test*), millele peab vastama iga teose vabakasutamise soov.⁴⁷

Kolmeastmeline test tuleneb Berni konventsiooni artiklist 9 lg 2. Berni konventsiooni artikkel 9 lg 2 kohaselt liitu kuuluvate riikide seadusandlus otsustab, kas lubada teoste reprodutseerimist teatud erijuhtudel, kuid vaid tingimusel, et selline reprodutseerimine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve.⁴⁸

Teose vaba kasutamine võib toimuda ainult juhul, kui:

1. selline vaba kasutamise võimalus on autoriõiguse seaduse IV peatükis sõnaselgelt ettenähtud;
2. selline kasutamine ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega;
3. selline kasutamine ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huvisid.

Viimased kaks tunnust ei ole seaduses ja Berni konventsioonis avatud. Järelikult tuleb neid igal üksikul juhul ise tõlgendada. Eestis puudub veel vastav kohtupraktika ja kogemus nende tunnuste kohaldamiseks, seega tuleb silmas pidada, et autor või isik, kes kasutab autori õigusi seaduse või lepingu alusel, võib alati vaidlustada teose vaba kasutamise juhul, kui ta väidab, et eespool toodud tingimustest on vähemalt ühte rikutud.⁴⁹

Esiteks teose vaba kasutamine ei tohi olla vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega tohi kahjustada põhjendamatult autori seaduslikke huve. Mida mõista tavapärase kasutamise ja autori seaduslike huvide võimaliku kahjustamise all, oleneb konkreetsetest faktilistest

⁴⁷ Pisuke, H. Autoriõiguse alused. Autoriõigus: Pisuke, H. 2006, lk 79.

⁴⁸ Kultuuriministeeriumi koduleht. <http://www.kul.ee/index.php?path=0x714>.

⁴⁹ Pisuke, H. Autoriõiguse alused. Autoriõigus: Pisuke, H. 2006, lk 79-80.

asjaoludest ja nende tõlgendamisest. Näiteks kui perioodilises väljaandes avaldatud artiklis kajastatakse uudisromaanide või teadusajakirjas ilmunud teadusteostes tutvustatakse seejuures romaani terviklikku süžeed koos lõpplahendusega või teaduslikke lõppjärelusi, siis võib see vähendada lugejate huvi romaani ja teadusajakirja ostmise vastu. Sellest väheneks ja jääks saamata autori poolt põhjendatult loodetud autoritasu, mis on hinnatav autori huvide kahjustamisena.⁵⁰

Teiseks teose vaba kasutamise juhtumid seonduvad vaid autori varaliste õigustega. Autori isiklike õiguste järgimise kohustuste täitmisest kasutaja vaba ei ole. Sellega seonduvalt nõuab seadus üldjuhul ka vaba kasutuse juhtude korral teose nime ning avaldamisallika äranäitamist.⁵¹

Kas teose õiguspärase allika kaotamine kahjustab teose õiguste omajat?

Selleks, et saaks teost vabalt kasutada peab läbima 3 astmelise testi. Võtame näite, kus muusika lugu kopeeritakse torrentist.

- 1) Seaduses kirjas- ja seadus lubab teost isiklikus kasutamiseks alla laadida
- 2) Teost peab tavapäraselt kasutama- kui isik teost lihtsalt kuulab siis on see tavapärane kasutamine. Muidugi võib ka siin tekkida küsimus kas torrentist alla laadimine on tavapärane kasutamine, kui seda tehakse väga suurtes kogustes ja algse ideena seda ette ei nähtud. Mis omakorda viib meid kolmanda punktini.
- 3) Ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve- eelkõige mõeldakse siin majanduslikku poolt ehk kui palju jäi autoril või varaliste õiguste omajal tulu saamata nüüd selle tõttu. Selle punkti juures meele pidada, et iga juhtumit tuleb hinnata eraldi, kuna autorid ja õiguste omajad on väga erinevad. Sama erinev võib olla allalaadija eesmärk. Kui eesmärk on otsene tulu saamine, ehk siis teose saamine ilma raha kulutamata, võiks see otseselt kahjustada autori huve. Samas kui eesmärk on autori loominguga tutvumine, et hiljem teos soetada endale selle ostmisega, siis ei kahjusta see autori huve. Keskest arvamust siin välja ei ole joonistunud. Iga juhtum on erinev ja tuleb iga kord hinnata ja mitte üldistada.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Kurisoo, K, Kaur, V, Ant, P. Intellektuaalne omand. AS Äripäev, 2009, lk 57-58

Mazziotti arvates kolme astmelise testi 3. nõue, infotehnoloogia artikli 5 valguses (kasutamine ei põhjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve) keelab igasuguse reprodutseerimise, mida ei ole kompenseeritud, olenemata sellest, et reproduktsioonid on alla laadija erasfääris. Selle tulemusena isiklikus kasutamiseks seatud vaba kasutuse õigus ei saa vabandada keelatud reprodutseerimist P2P võrgus.

Caron ja Gaubiac⁵² on arvamisel, et õiguspärase allika nõue peaks olema üldine printsiip. Seda põhjusel, et illegaalne koopia ei saa muutuda legaalseks (fraud omnia corrumpit). Selle tulemusel teoseid, mis on alla laetud ilma luba küsimata, ei tohi isiklikuks otstarbeks alla tõmmata, sest tarbija ei saa tõendada, et teos on pärit õiguspärasest allikast.

Severine Dusollier leidis enda uurimuses, et õiguspärase allika tingimus reprodutseerimiseks ei ole vajalik ega mõistlik.⁵³

Autor asub seisukohale, et õiguspärase allika nõue võiks olla, aga nihutades vastutust kasutajalt eemale. Näiteks minna Saksamaa eeskuju järgi ja seada smasugune nõue nagu neil.

⁵² Mazziotti lk 147

⁵³ The relations between copyright law and consumers' rights from a European perspective, 2010

2.3 Õiguspärase allika hindamine

Võrgu keskkonnas teoseid alla tõmmates teadmise faktor on võtme küsimus tänases Eesti regulatsioonis. Teiste sõnadega peab kasutaja teadma kust ta teose alla tõmbab ja veenduma selles, et see teos on õiguspäraselt avaldatud. Kui faile tõmmata alla torrentitest, siis seal on täiesti võimatu öelda kas teos on õiguspäraselt avaldatud või mitte.

Kasutaja on natukene paremas positsioonis kui ta torrentite asemel kasutab tavalisi muusika allatõmbamise lehekülgi. Erinevad interneti leheküljed, mis võimaldavad eelkõige muusikat ja filme alla tõmmata, on otsingumootorid. Üldjuhul panevad need otsingumootorid vastutuse kasutajale. Nii leidubki Beemp3.com lehekülje tingimustest, et otsingumootori kasutaja vastutab täielikult materjali kasutamise eest kui ka kõikide tagajärgede eest, mis on seotud postitamise, üleslaadimise ja avalikuks tegemise sisuga.⁵⁴

Sisuliselt välistavad tingimused igasuguse otsingumootori vastutuse, kui hiljem peaks osutama, et teos ei olnud õiguspäraselt avaldatud või muul moel keelatud.

Kuigi tuleb mõnda, et mõningane kindlustunne tarbijale ikkagi antakse. Tingimustes öeldakse, et Beemp3 lubab anda endast parima tagamaks selle, et otsingumootor otsib teoseid ainult heaks kiidetud lehekülgedelt ning ei otsi nendelt lehekülgedelt, mis on teada kui illegaalse materjali pakkujad.

Eneken Tikk leiab, et vastutust piirava klausli peamine idee on anda kasutajale teavet. Pole oluline, kas see on esitatud soovitusena, hoiatusena või otsese vastutust välistava lause vormis, määrav on, et see oleks selge, lühike, tabav ja kasutajale kättesaadav. Kuivõrd lahtiütlemisel puudub vähemalt Eesti õiguses otsene juriidiline siduvus, on äärmiselt oluline, et selgelt ja otseselt väljendatud tahteavaldus adressaadini jõuaks. Seepärast ei ole väljakujunenud praktika, mille kohaselt vastutusega seonduvad avaldused tehakse lehe allääres, alati õigustatud. Kui sõna kasutamine viitab materjalide teadvustamisele, nendega tutvumisele — mis keeleliselt ei ole sugugi välistatud — on mõttetu esitada vastav hoiatus alles esilehe allääres, kuhu kasutaja jõuab enamasti pärast ülejäänud sisuga tutvumist või üldse mitte. Kui lahtiütlemisega seonduv vaidlus sõltumatu otsustajani jõuab, peab too kindlaks tegema, kas selles esitatud info sisust ja paigutusest ning muudest olulistest asjaoludest võib eeldada, et

⁵⁴ <http://beemp3.com/tou.html>

kasutaja pidi mõistma ja arvestama saidi kasutamise eritingimustega. Kuidas seda saavutada, ongi vastavate avalduste koostamise võtmeküsimus.⁵⁵

Kuidas peaks siis kasutaja hindama allika õiguspärasust, et ta ei osutuks õiguste rikkujaks ja saaks teost vabalt kasutada? Esimese asjana võiks kaaluda kas on võib olla tegemist võimaliku tarbijaga tarbijaõigusseaduse mõttes, kes kasutab teenust. Kuna eelpool sai selgitatud, et üldjuhul on võrgust allalaadimisel vastaspoole selgitamine ülimalt keeruline kui mitte võimatu, siis kasutaja ei teagi reeglina kust täpselt teos pärit on. Ainus asi mida ta teab on, et kust leheküljelt ta selle alla tõmbab. P2P võrgustikus lehekülg kõigest teeb alla laadimise võimalikuks ja teos laetakse alla kellegi teise kasutaja arvutist.

Selleks, et asi muutuks tarbijakaitse juhtumiks peab olema täidetud mitu eeldust. Põhiline on, et teine pool, kellelt teos tõmmatakse, oleks kaupleja kes oma majandus- või kutsetegevuses pakub ja müüb või muul viisil turustab tarbijale kaupa või osutab teenust.⁵⁶ Teiste sõnadega peab olema juriidiline isik. Üldjuhul on ainult lehekülje omaja juriidiline isik, mitte see kellelt teos alla tõmmatakse. See teos mida kopeeritakse on tavaliselt kellegi teise füüsilise isiku arvutis. Järelikult kasutaja ei ole tarbija tarbijakaitse seaduse tähenduses. Juhul kui on selline olukord, kus teos tõmmatakse alla juriidiliselt isikult, kes pakub kaupa või teost, siis on tegu juba kauba ostmisega, mis ei ole kuidagi teose vaba kasutamine.

Kuigi see seadus kasutajat otseselt ei kaitse võib sealt tuletada, mida lõppkasutaja võiks eeldada või hinnata. Sama seaduse § 3 ütleb, et tarbijal on õigus nõuda ja saada kaupa või teenust, mis vastab nõuetele, on ohutu tarbija elule, tervisele ja varale ning mille omamine ja kasutamine ei ole keelatud.

Kui isik kavatseb internetis teost vabalt kasutada seda kopeerides, siis tegelikult ta eeldab, neid samu tingimusi. Nii nagu eeldatakse ka asja valduse seaduslikkust⁵⁷ eeldatakse ka teos seaduslikuks, mis internetis on üles laetud.

Kuigi tõepoolest väga tihti, lausa 95%, teostest internetis ei ole pärit õiguspärasest allikast ja on piraadid ei saa kasutaja eeldada, et see konkreetne teos just nüüd piraatteos on.

⁵⁵ Mis kasu on disclaimerist? 17. detsember 2003, Eneken Tikk, arvutivõrgus https://www.ria.ee/lib/am-2001-2005/9538_139.HTM

⁵⁶ Tarbijakaitse seadus § 2.

⁵⁷ Asjaõigusseadus § 34 lg 2

Kasutaja on internetis pandud väga abitusse ja teadmatusse seisuhindamiseks allika õiguspärasust. Ainuke tegu, mida kasutaja saab kontrollida, on see kas ta nüüd laeb teose alla või mitte. Kui ta otsustab seda teha, siis põhimõtteliselt ta peab lootma, et ei järgne süüdistust, et teos ei ole pärit õiguspärasest allikast, sest tal ei ole võimalik seda teada saada, tänu erinevatele P2P võrgustike ülesehitusele.

Juhul kui õiguspärase allika nõuet ei oleks, siis oleks kasutaja palju julgemas ja paremas seisus ja peaks piirduma ainult 3 astmelise testi hindamisega, mis on oluliselt lihtsam hinnata kui õiguspärasest allikast. Järelikult on õiguspärase allika nõue liiga koormav ja tuleks kaaluda sellest tingimusest loobumist.

III VASTUTUS

Eestis kehtiva õiguse kohaselt eeldatakse, et isik, kes tekitab teisele isikule õigusvastaselt kahju, on kahju tekitamises süüdi (süü presumptsioon). Kui tuvastatakse isiku teo ja kahju vaheline põhjuslik seos ning selgitatakse välja, et kahju tekitamine oli õigusvastane, siis eeldatakse, et isik on rikkumises süüdi.⁵⁸ See reegel kehtib ka olukorras, kus rikutakse autori, esitaja või fonogrammitootja ainuõigusi, sh reprodutseerimisõigust. K. J. Koelman ja J. Litman on tõdenud, et kui isik kopeerib autoriõigusega kaitstud teost, siis rikub ta autoriõigust selle vaatamata, kas ta teadvustab seda endale või mitte.⁵⁹

Selleks, et vaadata vastutamist tuleks selgitada kes on lõppkasutaja. Selgitamine on oluline, sest tegemist on isikuga, kes kasutavad P2P failivaheutskeskkondi ja võivad toime panna P2P failivahetuskeskkondade vahendusel autoriõigusrikkumisi, mis on aluseks nende vastutusele võtmiseks.

Elektroonilise side seadus selgitab lõppkasutajat kui klienti, kes ise ei osuta üldkasutatavat elektroonilise side teenust. Liseks ütleb seadus, et tarbija on füüsilisest isikust lõppkasutaja, kes valdavalt kasutab sideteenust muuks otstarbeks, kui majandus ja kutsetegevus.⁶⁰

It ja sidetehnika seletav sõnaraamat⁶¹ ütleb, et lõppkasutaja on lõpptarbija, infosüsteemi või selle teavet oma tegevuses kasutav isik, samuti teenust sisuliselt tarbiv süsteem, protsess, seade vms.

Järelikult on lõppkasutajad kõik failivahetuskeskkonna kasutajad, kes võivad nende vahendusel alla tõmmata, üles laadida ja levitada legaalseid kui ka illegaalseid ehk piraatteoseid.

Interneti infoliiklus on autoriõigusest lähtuvalt kõige enam seotud kahe autorile kuuluva varalise õigusega- õigus teost reprodutseerida ja õigus teost teha üldsusele kättesaadavaks.

⁵⁸ Interneti-teenuse vahendaja vastutus reprodutseerimisõiguse rikkumise näitel, Evelyn Tohvri, Juridica 2008, IV, lk 243

⁵⁹ J. Litman. Digital Copyright. Prometheus Books 2001, lk 19; K. J. Koelman. Online Intermediary Liability. – Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management. P. B. Hugenholtz (ed.). Kluwer Law International 2000, lk 16

⁶⁰ Elektroonilise side seadus §2 p 27 ja 55

⁶¹ www.vallaste.ee

P2P failivahetuskeskkondi kasutades rikutakse just neid õigusi kõige rohkem. Kas ja mis tingimustel vastutab lõppkasutaja teose reprodutseerimisõiguse ning teose üldusele kättesaadavaks tegemise õiguse rikkumise eest.

Käesoleval ajal lõppkasutajad ei lae endale alla ainult ühte filmi, vaid neid kopeeritakse sadade kaupa. Seda ei saa isegi nimetada teatud erandjuhtumiks, vaid peamiseks kaitstud teoste kasutusviisiks. Selline tegevus on vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja kahjustab ainuõiguste omajate seaduslikke huvisid, eeskätt majanduslik, põhjustades neile sissetuleke kadu ja saamata jäänud tulu.⁶²

Angelina Mihhaljova jõudis enda lõputöös järeldusele „uurides lõppkasutajate kriminaalvastutust, et kriminaalvastutus ebaseadusliku faili alla laadimise eest sõltub sellest, kas teost laetakse alla levitamise või ärilisel eesmärgil. Kui need leiavad tõendamist on lõppkasutaja igal juhul kriminaalkorras vastutav, vastupidisel juhul väärteokorras. Samuti jõudis ta järeldusele, et lõppkasutaja nimetatud teod pannakse toime otsese või kaudse tahtlusega ning teos puuduvad õigusvastasust välistavad asjaolud.

Seega kui isik teeb endale koopia kellegi teise koopia, siis on tegemist autoriõiguse rikkumisega, hoolimata sellest, kas isik suudb tõendada, et ta kasutas nimetatud koopiat isiklikeks vajadusteks.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 39 järgi on autoril võõrandamatu õigus oma loomingule ning riigi poolsele kaitsele õiguste rikkumise korral. Oluline tähtsus rikutud õiguste kaitsmisel on põhiseaduse §-l 25: „Igaühel on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalne ja materiaalne kahju hüvitamisele.“

Autoriõiguste rikkumisele järgneb rikutud õiguste kaitse. Olenevalt rikutud õiguste iseloomust sõltub kaitsevahendite valik.

Intellektuaalomandi valdkonna seadused sätestavad autoritele võimaluse taotleda enda õiguste kaitseks seaduses sätestatud õiguskaitsevahendite kohaldamist. Õigusrikkumisel võib järgneda õigusrikkuja suhtes nii tsiviilõiguslik kui ka karistusõiguslik vastutus. Kaitstakse nii autori isiklike kui ka varalisi õiguseid.⁶³

⁶² Sterling, p 533

⁶³ Kurisoo, K, Kaur, V, Ant, P. Intellektuaalne omand. AS Äripäev, 2009, lk 161.

Õiguste tsiviilõiguslik kaitse on reguleeritud võlaõigusseaduses ega kaasnevate õiguste objekti koopia muutmine spetsiifiliste õiguslike vahenditega;

1. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise lõpetamine;
2. edasisest rikkumisest hoidumine;
3. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise teel saadu väljanõudmine;
4. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti taastamise esialgsel kujul (v.a arhitektuuriteoste puhul);
5. teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti koopia muutmine spetsiifiliste õiguslike vahenditega;
6. piraatkoopia konfiskeerimine ja hävitamine.

Punktis üks toodud varalise või mittevaralise kahju hüvitamise eesmärk on isiku asetamine olukorda mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles isik oleks olnud, kui tema õigusi ei oleks rikutud. Varaline kahju võib seisneda otseses varalises kahjus ja saamata jäänud tulus. Mittevaraline kahju tekib tavaliselt autori isiklike õiguste rikkumise tagajärjel (nt märkimata on jäetud autori nimi, kahjustatud on autori au ja väärikust). Varalise kahju puhul on kõige suurem vaidluse ese kahju ulatuse kindlaks määramine, kahju suuruse tõendamiskoormus on autoril. Olukorras kus, kahju tekitamine on kindlaks tehtud, kuid kahju suurust ei ole võimalik täpselt kindlaks määrata ,sealhulgas ka mittevaralise kahju puhul, otsustab kahjuhüvitise suuruse kohus.⁶⁴

Kõige tõsisemate tagajärgedega õigusrikkuja suhtes on karistusõiguslik kaitse, karistusseadustiku 14. peatükk.

Intellektuaalse omandi vastu suunatud rikkumiste eest on võimalik õiguste rikkujat karistusõiguslikult vastutusele võtta väärteo või kuriteo toimepanemise eest.

Intellektuaalse omandi vastased väärteod sisalduvad autoriõiguse seaduses. Autoriõiguse seaduse § 81³ on sätestatud, et autori või teose esitaja isiklike õiguste rikkumise eest võib karistada rahatrahviga kuni 300 trahviühikut . AutÕS § 81⁴ käsitleb autori või autoriõigusega

⁶⁴ Kurisoo, K, Kaur, V, Ant, P. Intellektuaalne omand. AS Äripäev, 2009, lk 163-165.

kaasnevate õiguste omaja varaliste õiguste rikkumisi kus on sätestatud, et autori või teose esitaja varaliste õiguste rikkumise eest võib karistada rahatrahviga kuni 300 trahviühikut.

Intellektuaalse omandi vastased kuriteo on sätestatud karistusseadustikus. Vastavate kuritegude eest karistatakse füüsilisi isikuid rahalise karistusega või vangistusega ning juriidilisi isikuid rahalise karistusega.

Juriidilisi isikuid karistatakse kuriteo toimepanemise eest üksnes juhul, kui juriidilise isiku vastutus on konkreetse kuriteokoosseisu juures seaduses märgitud. Kuriteo asjaolude ilmnmisel toimetavad kriminaalmenetlust vastavalt oma pädevusele uurimisasutused (nt politseiamet ning maksu- ja tolliamet) ja prokuratuur, viimane juhib ka kohtueelset menetlust.

Kohus võib kuriteo eest mõista füüsilisele isikule rahalise karistuse 30 kuni 500 päevamäära. Rahalise karistuse päevamäära suuruse arvutab kohus süüdimõistetu keskmise päevasissetuleku alusel. Keskmise päevasissetulek arvutatakse, lähtudes süüdimõistetu suhtes kriminaalmenetluse alustamise aastale vahetult eelnenud aasta tulumaksuga maksustavast tulust millest arvutatakse maha tulumaks. Päeva määr ei või olla väiksem kui miinimumpäevamäär. Rahalist karistust võib mõista koos vangistusega, väljaarvatud siis kui vangistus on asendatud üldkasuliku tööga.

Vastutusest vabanemiseks võiks tarbija, töö autori hinnangul, tugineda hea usu põhimõttele ja võita, et ta ei teadnud ja ei pidanudki teadma, et teos on pärit mitte õiguspärasest allikast.

Hea usu põhimõtte eesmärk on tagada eraõiguses aususe, õigluse ja mõistlikkuse standardid. Hea usu põhimõtte on abstraktne ning vajab igal konkreetsel juhul eraldi sisustamist. Sellest hoolimata võib hea usu põhimõtte tõrjuda kõrvale nii lepingu kui seadusesätte, juhul kui nende kohaldamine viiks ilmselgelt ebaõiglase tulemuseni.⁶⁵

Juhul, kui minna sama teed nagu Saksamaa, siis kasutajal langeks ära tõendamine kust ta on teose saanud ja kas see on õiguspärane. Juhul kui ei tõendata vastupidist. Sellisel juhul jääks autorile ainult 3 astmeline test, mis peaks olema piisav, et konkreetsel juhul enda õigusi kaitsta.

⁶⁵ http://et.wikipedia.org/wiki/Hea_usu_p%C3%B5him%C3%B5te

KOKKUVÕTE

Autori hinnangul võiks Eesti õiguspärase allika nõudest loobuda alles siis, kui on sisse viidud senisest parem kompensatsiooni mehhanism. Näiteks kui kehtestataks lisa maks kõvaketta pealt vms. Õigusselguse huvides oleks siiski parem kui reprodutseerimise korral õiguspärase allika nõue hetkel säiliks. Vastasel korral oleks see liiga palju kasutaja huvides, kes tõenäoliselt paneb toime õigusrikkumise, kuna võrgu keskkonnas on enamus teoseid piraatteosed.

Autor on seisukohal, et õiguspärane allikas on küll kasutajale koormav, kuid see kaitseb autorite huve, juhul kui kopeeritakse teost vaba kasutamise eesmärgil, kuid kompensatsiooni sellisel juhul ei saa. Autoritele peaks jääma ikkagi isiklik õigus otsustada, kas avaldada teost või mitte. Teose avaldamisel ta siiski arvestab, et ta saab avaldamise eest kompensatsiooni ehk õiglast tasu.

Küll, aga võiks nihutada tarbija pealt senist suuremat vastutuse koormat ja teha kosmeetiline parandus Saksamaa eeskujul uude Autoriõiguse seadusesse.

Autor teeb ettepaneku De lege feranda muuta senist AutÕS § 18 lg 1 järgmiselt:

Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on füüsilisel isikul lubatud teose kopeerimine isikliku kasutamise eesmärkidel, ja tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke, välja arvatud juhul, kui teose koopiat tehakse ilmselgelt ebaseaduslikust allikast.

Teistel vaba kasutuse juhtudel jätta nõuded samaks.

Seega seatud hüpotees (õiguspäraselt avaldatud teose nõue vabaks kasutamiseks võrgukeskkonnas ei ole vajalik) ei leidnud kinnitust, kuid autor jõudis järeldusele, et seda nõuet võiks muuta.

Lahendus kuidas leida tasakaal ühiskonnas. Praegune suund on digitiseerimise poole. Paratamatult teoste ja muude materjalide arvutis kättesaadavaks tegemine toob paratamatult kaasa rikkumisi.

(Kui teos teha internetis kättesaadavaks ilma autoriõiguste omaja loata). See toob kaasa selle, et selle sama teose võivad teised isikud salvestada, üles laadida, linkida, reprodutseerida.

Tingimused, mis on seatud ühes riigis, ei pruugi olla samad teises riigis. (vabakasutuse puhul on USA-s 4 astme test, euroopas aga 3 astme test).

ECDL (European Computer Driving Licence) leidis enda projektis, et prioriteet võiks olla saavutada globaalne litsenseerimise süsteem, nii et ühelt poolt inimesed saaksid nautida teadmiste ja kultuuri vilju ilma, et kellegi õigusi rikutaks ja teisalt, et autorite, esitajate valmistajate jne õigused oleksid kaitstud.

Paratamatult selle tõttu, et kui teos on internetis avaldatud, siis sisuliselt puudub selle liikumisel kontroll. Enamus juhtudel on toob kaasa autoriõiguse rikkumine vaba kasutuse puhul lepinguväline kahju. Kahju seisneb majanduslikus võtmes kui ka moraalses.

LAWFUL SOURCE IN PRIVATE COPYING

SUMMARY

An interesting question has arisen at the occasion of copyright infringement proceedings dealing with peer-to-peer file sharing. For some courts decisions, plaintiffs have started to claim that the private copy should only be admitted when made from a lawful source, i.e. from a work whose copy or communication had been duly authorised by the copyright holders.

Same condition is set in Estonian law- the private copy should only be admitted when made from a lawful source.

Setting it as an overall principle to all copyright exceptions would mean that the consumer would bear the burden of proving, when relying upon a copyright exception, that the copy was based on a non-infringing copy. Consumers might not have the sufficient knowledge to prove it. It might be too heavy burden for users and consumers. It might be enough to protect authors with three-step test.

The purpose of this is writing, was to find ways to protect consumer.

The requirement of a lawful source for the private copy is not addressed in the Information Society Directive, but has been imposed by some Member States, as in Finland, Norway, Portugal and Sweden.

The author of the bachelor work came to conclusion, that Estonia should follow Germany and set the same condition as they did.

Germany has introduced a version of such a condition when transposing the directive: the article 53 of the German copyright act now requires the private copy to be done from a source that is obviously not illicit. Such a formulation clearly avoids the application of the private copy for downloading in peer-to-peer networks without imposing a too strict proof to be provided by the consumer.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Pisuke, H. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Tallinn: Eesti Vabariigi kultuuriministeerium, 2001, Toim.
2. M. Ficsor. The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation. Oxford, Oxford University Press, 2002.
3. G. Mazziotti. EU Digital Copyright Law and the End-User. Heidelberg, Springer, 2008.
4. H. Pisuke. Autoriõiguse alused. Tallinn, KPMS & Partnerid, 2006.
5. S. Ricketson, J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Oxford, Oxford University Press, 2006.
6. J. A. L. Sterling. World Copyright Law. London, Sweet & Maxwell, 2008.
7. S. von Lewinski. International Copyright Law and Policy. Oxford University Press, 2008.
8. S. von Lewinski, M. M. Walter (ed). European Copyright Law: a commentary. Oxford University Press, 2010.
9. Brooks, D. T. Computer Law Institute. USA: Practising Law Institute, 1990
10. Edwards, L. Waelde, C. Law and the Internet. A Framework for Electronic Commerce. USA, 2000
11. Elkind, E. Varavastane süütegu Interneti keskkonnas: selle piiritlemise probleemid Eesti Karistusõiguses. Riigikohtu otsus 3-1-1-83-07. Juridica 2008/5
12. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate probleemide koondkaardistus, 2012, K. Nemvalts
13. DIGITAALVORMIS TEOSTEGA SEONDUVAD AUTORIÕIGUSALASED PROBLEEMID, Ly Unt, 2010
14. A. Kukrus. Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse. Tallinn, 1999, lk 7.
15. Tikk, E. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse
16. Tikk, E. Autorite õiguste kaitsest seoses internetiga I. Arvutimaailm 2002/9

17. Tohvri, E. Internetiteenuste vahendaja tegevusega seotud õiguslikke küsimusi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel Internetis. Magistritöö. Juhendaja Pisuke, H. Tallinn, 2007
18. Tohvri, E. Internetiteenuse vahendaja vastutus reprodutseerimisõiguse rikkumise näitel. Juridica 2008/4
19. Tohvri, E. Teose, esituse salvestise ja fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemine kui infoajastu uus õigus. Juridica, 2008/2
20. Vasamäe, E. Fonogrammitootja reprodutseerimisõigus ja infoühiskonna mõju sellele. Juridica, 2006/10
21. Tartu Ülikooli arvutivõrgu kasutamise reeglid. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.ut.ee/livlink_files/1176212.html (30.03.2009.a)
22. E-teatmik. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://vallaste.ee/index.htm?Type=UserId&otsing=2747> (8.04.2009.a.)
23. Filippov, M. Netipiraatlus: kiire, odav, mugav ja täiesti illegaalne. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.tarbija24.ee/?id=105600> (13.04.2009.a.)
24. Internet Usage Statistics. The Internet Big Picture. World Internet Users and Population Stats. Arvutivõrgus: <http://www.internetworldstats.com>
25. Fishman, S. The Copyright Handbook: How to Protect and Use Written Works. Berkeley: Nolo Press, 1992
26. Härmand, K. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus. Magistritöö. Juhendaja Pisuke, H. Tallinn, 2006
27. Luide, S. Interneti teel au teotamine. Õiguslikud probleemid. Juridica 2003/
28. Luide, S. Interneti-teenuse pakkujate õiguslik staatus ja vastutus. Juridica 2001/5
29. Luide, S. Interneti õiguslik reguleerimine. Juridica 2003/9
30. Magneet, Kuku Raadio saade 19.03.2009. „Interneti piraatlus-pseudoprobleem“
31. Miller, A. R. Davis, M. H. Intellektual Property: Patents, Trademarks, and Copyright. St. Paul, (Minn.): West, 1983
32. Norwick, K. P. Chasen, J. S. The Rights of Authors, Artistis, and Other Creative People : The Basis ACLU Guide to Author and Artist Rights. Carbondale and Edwardsville: Southern Ill. Univ. Press, 1992
33. Pisuke, H. Autoriõiguse alused ja muusikateoste kasutamine. Eesti Kirikute Nõukogu, 2006
34. Pisuke, H. Autor ja ülikool. Autoriõiguse alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004
35. Rosenoer, J. Cyberlaw: The Law of the Internet. New York: Springer, 1997

Kättesaadavad arvutivõrgus

1. Tarkvarapiraatlus. Piraattarkvara *de jure* ja *de facto*. Tallinn: Esthimmel OÜ, Tallinn
2. Tikk, E. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse probleemina. *Juridica* 2002/9
3. Tikk, E. Autorite õiguste kaitsest seoses internetiga I. *Arvutimaailm* 2002/9
4. Tikk, E. Internet ja õigus. *Juridica* 2000/6
5. Tohvri, E. Internetiteenuste vahendaja tegevusega seotud õiguslikke küsimusi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel Internetis. Magistritöö. Juhendaja Pisuke, H. Tallinn, 2007
6. Tohvri, E. Internetiteenuse vahendaja vastutus reprodutseerimisõiguse rikkumise näitel. *Juridica* 2008/4
7. Tohvri, E. Teose, esituse salvestise ja fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemine kui infoajastu uus õigus. *Juridica*, 2008/2
8. Toomsoo, M. Kaubamärgiomanike õiguste kaitse seoses domeeninimedega. – *Juridica*, 2000/5
9. Vasamäe, E. Fonogrammitootja reprodutseerimisõigus ja infoühiskonna mõju sellele. *Juridica*, 2006/10
10. S. Dusollier. The Relations between Copyright Law and Consumer's Rights from a European Perspective. European Parliament Publication 2010, p 20. Arvutivõrgus: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2127736.
11. G. Westkamp. The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States. Part II. Queen Mary Intellectual Property Research Institute, 2007, p 20-21. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/studies_en.htm.
12. M. Kretschmer. Private Copying and Fair Compensation: An empirical study of copyright levies in Europe. A Report for the UK Intellectual Property Office (October 2011), p 33-35. Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_ip_econ_ge_1_12/wipo_ip_econ_ge_1_12_ref_kretschmer.pdf.
13. WIPO Report on the Questionnaire on Limitations and Exceptions (SCCR/20/7, 10.06.2010). Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_20/sccr_20_7.pdf.
14. Üldise ülevaate just isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandist annab Thuiskopie uuring „private copying“ tasude kohta 2012. a. Arvutivõrgus: http://www.wipo.int/freepublications/en/copyright/1037/wipo_pub_1037.pdf.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Hainer Krenštrauch (sünnikuupäev 12.08.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Õiguspäraselt avaldatud koopia vaba kasutamine võrgukeskkonnas

mille juhendaja on Kärt Nemvalts

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 20.05.2013